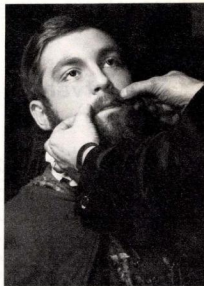

Csigó László felvételei és reprodukciói

Bánk bán, 1961. Rákóczi Gimnázium

ÍGY KEZDTEM

HUSZTI PÉTER

Utam Helsingör felé

Gyermekkoromban sokszor voltam pilóta ál-momban, repültem óriás hegyek, vizek fölött, pedig repülőgépen csak később, már „filmsztár-ként” dühörögtem a filmfesztivál felé, Pécsre. Gyakran álmodtam, hogy karmester vagyok, frakkban, átszellemülten dirigáltam hatalmas zenekárokat, pedig koncertet csak a recsegő, varázs-szemes rádiókon hallottam, ha hallottam. És orvos is voltam álomban, operáltam fehér köpenyben, fémesen csillogó műszerekkel, opálos lámpák opálos fényénél, pedig kórházat akkor még csak egyszer láttam, mikor a mandulámat nyisz-szantotta ki egy doktor a MÁV Kórházban, akiknek a villán egy papagáj ült, és köszöntgetett mindenkinek. Hatalmas halászhajókat is kormányoztam a viharos tengeren, pedig akkor még se tengerrel, se halással nem találkoztam. Egyszóval a sorsomat nem álmodtam meg. Színházról csak mostanában álmodom, mióta színész vagyok, és most is főleg szorongató álmaim vannak.

Mégis, ha az indulásról akarok írni, valahogy így kell kezdenem: már egészen kisgyermek koromban...

Mert így igaz! Négy-öt éves lehettem, mikor egy használaton kívüli ruhásszekrényben elkezdődött a pályám. Ez volt az első színházpé-let, melyben játszottam. Kettlen-hárman is belefértünk művészek. Szemben foglalt helyet a kö-zönség: a konyhában, a hokedlin, a személtáda te-tején, a kinyitható konyha-asztalon. Különös szí-nházat csináltunk. Színeszek, bábuk egyaránt sze-repeltek, röpökdő fantáziánk előadás közben is nagyokat csavart a történeteken csakúgy, mint a maroknyi, de annál hungosabb közönség köz-bekurjongásai. Most is szinte látom a csomagoló-papírra festett háttereket, a fejünkbe nyomott nagymamakalapot, fürdőköpeny palástunkat és az apám szobájából kiesempézett, lantnak használt hegedű. És emlékszem a barlangszínhá-zunkra a Rózsadomb szikláit köztét meg a szabad-téri előadásainkra: a gyümölcsfák alatt, a porolt kőről, a Trombitás utcában.

Bánk bán, 1966. Színművészeti Főiskola

Nemeth László: Bodnárné. Kis Manyfalv

Gorkij: Éjjeli menedékhely. Domján Edittel és Pécsi Sándorral

Már pirosnyakkendő voltam, talán ötödikes, mikor a Lorántffy úti általános iskola hodály tornatermében valami ünnepi alkalommal előadtuk a Mátyás király jubáuzát. Bő ujú ingben, gatyában, kis csizmában én jászottam az „Igazmondót”. Különösen a botkirály előtt próbálgattam haragságoknak való fergeteges sikere, ezt hetek múlva, még a focimeccsek szünetében is meg kellett újíroznom.

De ennél is büszkébb vagyok egy farsangra. Ez a téli este nemrég jutott eszembe, mikor a televízióban egy József Attila-műsorban az Anyám című verset mondtam. Már hetedikés voltam, mikor ismét a tornatermünkben, egy jelmezban szavaltam ezt a verset, mulatságos kaburérfák, csaszutak között, ahol a műsorban vendégként valódi színészek is felléptek. Befeztem a verset, meghajoltam, és levontam a dobogótól. A közönség: a tanári kar, szülők, gyerekek viharosan ünnepeltek. Majd kiugrott a szívem! Mint a nagyok, hallgattam újra és újra, de a taps nem akart szűnni.

— Mondd el, még egyszer! — kiáltotta oda valaki az igazított készülődök közül.

A farsangokik elcsendesedtek, és én a lampionok, szertepnek alatt rádásnak elkezdtem még egyszer:

„A bögret két kezébe fogta,
úgy estefelé egy vasárnap...”

Még egy versemlék, a kezdet kezdetéről. Ady „Üzenet egykori iskoláms” című verse. Ezzel ballagtam az általánosból, és ezzel érkeztem a Rákóczi Gimnáziumba, és még hány évizáró búcsúztam a tanétól, valódi júniusban, valódi újonjással, hogy vége, hogy nincs tovább!

Különös, hogy egy-két vers, egy-két szerep milyen macakusl és kitartóan kiser az utamon. Mint ez az Ady-vers is. A főiskola elsőéves beszédvizsgáján is ezzel jeleskedtem. Tavaly megkért általános iskolám (ahol Adám fiam immár nyolcadikos), hogy pedagógusnapra a tanárokat — akik közül néhányan még engem is tanították — köszöntsem egy csokor verssel. Boldogan mentem, mondtam a verseket, és végül a tanári szoba föl

ismert, sokszor rettetget falai között, az orgonálatban, az udvarról beszűrődő visongában, halakn belekezdtem az Üzenetbe. Ezt a delutánat a színészet kiszámthatatlan csodái között tartom számon. A verset, amelyet mindig is nagyon szerettem, és immár huszon-valahány éve, ki tudja hányszor, sikerrel elmondtam, tavaly, egy tavaszi delutánon, régi iskolám tanári szobájában értettem meg!

Ezzel a csodával is hányszor találkoztam azóta. Mint Ady verse, a szerepek is hányféle fényfőrést kapnak a múlt idővel. Az évek — mint arcunkon — nyomot hagynak a szerepeken is. A szereltem, a családás, és a sok-sok minden, amivel találkozunk, észrevétlenül vérré válik, és egyszer csak egy egyszerű hétékosnapi estén, esetleg évekkel a bemutató után fölfedezünk egy mondatot, amit eddig nem hallottunk, észreveszünk egy gesztust, amit eddig nem láttunk meg.

Mennyi időt töltöttem vajon a Rákóczi Gimnázium dístermében? Mintha a négy év alatt mindennap lett volna ott valami tennivalóm. Mintha mindig a portásfülkéből kiúvarolt dístermentekcal rohantam volna a lépcsőn, nagy-szönetekben megbeszélésekre, órák után hatalmas könyvpakkal az ölemben az éterni könyvtárból (ahol a költő Kónya Lajos volt a könyvtáros) a kizsobbásba, és vilogattak a verseket, kör-mölték az adatokat, és készült az Ady-matiné, a megelevenített Arany — Petőfő-levelezés, a Nyugatot, a Puskín-és Villon-show, az elevenbe vőgő Tanár úr kérem, az Abel utazásai, melyre Tamási Áron is eljött, és jelenetek, darabrészeket, egyfelvonásokot.

Minden vers, jelenet, szindarab, ragasztott szakáll, minden gestus, minden ítépróbi delután, végigjuttat éjszaka egy-egy tétova lépésem volt az ismeretlen, titokzatos színház felé.

Nem tudom, hány éves kis kölyök lehettem, mikor édesanyám magával vitt a Károlyi-kertbe. Talán egyszer, talán többször is, nem tudom.

Mégis, szinte most is érzem a kölniillatot, hal-lom a halk, elegáns duruzsolást, a készülődő zene-ker csodálatos hangolását, a viráokot csendet. Gondolom, a koncert elején valamikor elaludtam, és átudaltam az egész zenekari ester, az a hangulat mégis olyan mély nyomot hagyott bennem, hogy ma is, ha olyan darabban játszom, amelyben zenekar ül az árookban, jóval a kezdés előtt a színpadon vagyok, hallgatom a hangolást, és ha behunyam a szememet, látom azt a régi Károlyi-kertet, amit pedig felsőt fejfel soha többé nem láthattam.

És a színház!

Anyám (aki szintén olyan izgalommal készült egy-egy előadásra, mint én) még jobban rohant buza a hivatalból, mint máskor, én már delután felöltöztem, perceként néztem az órák, nehogy elkészülök, így aztán mindig jóval kezdés előtt nézgettük a főtöket, a szereposztást, és a leg-elők között ültünk be a nézőtérre. Ettől kezdve nekem már minden az előadáshoz tartozott. Ahogy lassan megtelt a nézőtér, az ismerősök köz-szönetek egymással, peretek a műsorfőtetek, megcsillantak a távsövek, becsukodtak az ajtók, ahogy lassan elaludtam a lámpák. Ez már mind a várslathoz tartozott, ami számomra nem volt hasonlított semmibe. Három óra tekeletese elmerültem Szakmány Zoltán tragédiájában, Tristán és Izolda szerelmében, Anna Frank napjában, ahogy csak egy-kettőt említek a csodás-esték közül.

Nehезen tudom szavakban visszaadni — próbálgattam pedig interjúkban, írásban is —, mit éreztem, mikor harmadikos gimnazista koromban eljöttzottak a Bánk bánt. Híres előadás volt, nagy port vert, még a televízióban is látható voltunk néhány pillantra. Még most is beszélnék róla, talán büszkéik is rá a Rákóczi mai diákjai. Pedig azóta Tiborc tanszékvezető lett Varsóban, majd Leningrádban, Petur tanár lett és tolmács, Mikhál katonatiszt, Ottó tv-ríporter, Simon rádióbemondó, Gertrud jogász, Melinda talán gyógtörvényel foglalkozik, és a legutóbbi érettségit találkozószorim hallottam, hogy a békletének közül a két legahzafiasabb disszidált. De a többiekből is fel-

Shakespeare: Lóvá tett lovagok

Jágó

Szomorú Deszda: II. Lajos király

nöttek lettek: gyerekekkel, feleséggel, anyóssal, megcsontosodó szokásokkal.

Akkor még nem így volt. Akkor még gimnazisták voltunk, büszke rakócristák. Véget nem érő fizika-, matematika- és biológiaórák után, délutánokon a diszterem színpadán a Bánk bána készültünk. Bodolay Géza, raagartanáróm (mostanra hál' istennek-sajnos barátok lettünk) rendezte, szervezte, narcolta ki az előadást. De sürögölődött az egész gimnázium, nemcsak mi, önképzőkörszínházműködők, de látzókat, díszletezőket, függönyzőket, sügáták és ügyeltek, nagy szakállakban, tollsídében, három-négy számmal nagyobb csizmákban szemüveges matematikusjelöltek, orvosnak készülők, úszótitanók, aprólékos biológusok, sőt, észrevétlenül Geréb is megkaparintott egy kis szerepet, akit egyébként mindenki utált, és aki egyébként besügőnek készült.

A tanár úr játszotta Tiborcot, ez Bánkot. Furcsa? Csak mostanában tűnődöm ezen, mindenesetre bátor volt a tanár úr, és nagyon akarta ezt az előadást. Komolyan, keményen próbáltunk mi is, akár az igazi színházakban. Ezek a délutánok és esteken megérettünk valamit a szereplés, a színészkedés borzongató furcsaságából, függetlenül a vágyainktól, megálmódott hívásainktól.

És persze nap mint nap nyakon vágott minket a valóság, hogy megoldhatatlan, úgysem tudjuk, és talán nem is érdekelt senkit. Egy ilyen dugába dőlt, csatavesztés próba után nekifészültem a hónak, a sötét Marcányi téren, és akkor ott, a kezgyetlenül metsző szélben, patakokban önlő könnyeim között végkép elhatároztam, hogy orvos leszek.

A díszletek, ruhákot, karkodok és szakállakat a Nemzeti Színház kölcsönözte. Szépda délelőtt kellett elhőznünk! Az érettségi napjára zavarosan és alig-alig emlékszem, de ez a nap, ez a szerda kristályosan belém vesődött.

Kilenc tájban indultunk, fehéllányorva, egy álmosító fűzfakérdő lehetett orrfeljelünk. Baktartunk a didérgő Keleti Károly utcán. Furcsa nap volt. Alkonyi sötétség, füst, korom terpeszke-

dett a városom már reggel, azután egész nap. A Nemzeti művészbéjáróján, nem tudom, léptek-e már be nagyobb meghatottsággal, a kanyargó folyosókon suttogtak-e már ünnepélyesebben. Végigjártuk a titokzatos aktákkal, dossziékkal, evitézes letárlányokkal teli, porszagú irodákat, jelmezraktárakat, választottunk a díszes karkodból, boltíves ajtókból, ablakokból, nátfalniszög drapériákból, majd lábujjhegyen átmentünk egy keskeny vashidon, ahonnan csodálatos kilátás nyílt a hatalmas színpadra. És ott, lent, az elérhetetlennek tűnő mélyben, kis lámpák hanyorgó fényében már készülődött a valódi próba, valódi színészekkel, megálltunk egy pillanatra, és a hosszú köteleken, drótonok és síneken valami csodálatos, melenczón érzés kapaszkodott fölé a szívemhez. Ha akkor, ott, valaki megkérdézi, hogy tulajdonképpen milyen orvos is szeretnék lenni, azt hiszem, ijesztően bamba képet vágtam volna.

Nem tudtuk az időt tovább húzni, elvégeztünk mindent. Kifelé jövet azért úgy intéztük, hogy a színészbüféin is átjójunk, és bizony gyorsan kezdett kalapsálni a szívem, mikor az úszólók két cigarettafüstön keresztül, szemtől-szemben láttam Bessenyei Ferit, Tompa Púfist, Somogyi Bogyót, Kálmán Gyurit, Balázs Samut, Götzon Gyulát, Kemény Laci bácsit, Raksányi Kutyt, hogy bírten és — bocsnant — csak ilyen mai bizalmasan neveztem őket. Alig találtam ki a hatalmas ajtón. Micsoda délelőtt! Kit érdekelt, hogy sűrű, fekete köd borította a Körutat, hogy alig-alig bírtam cipelni a rám pakolt aranygombos jelmezeket, hogy a zsufoft buszon kinétek minket a fíradt, ideges uttsók.

Kit érdekelt? Kévszág volt és cigarettafüst és művészbéjáró az Emkélde szemben és előadás, taps és vasfüggöny, és majd ott állunk mi is a rivaldafényben, és majd tombol a közönség. Sokáig pakolászunk a díszteremben, majd megint este volt, mikor baktattam hazafelé a Marcányi téren, és a fagyos, zúzmarsz ködben kíméledeve, kipírulva úgy döntöttem, most már csak színész lehetek.

Babonyi Géza jelmezében játszottam egy 17 éves Bánk bánt. Nem tudtam! Jó, hogy nem tudtam! És jó, hogy nem tudtam sok mindent, hogy alig tudtam valamit. Csak játszottunk boldogan, és a tanárok, anyukák, apukák és a srácok tapsoltak boldogan, és mindenki örült, mindenki boldog volt. Talán jó, hogy nem tudtam, hogy ezzel a felhőtlen pillanattal elég ritkán fogok találkozni.

Lehet, hogy egy sikeres, forró hangulatú önképzőköri bemutató után gimnazista diák nem kerülgeti ennyi szomorúsággal és szorongással a beagyott tölcsárakat. Lehet, hogy nem illik egy harmadikos gimnazistához az elmulás fölötti szomorúság. Lehet, hogy tényleg be kellett volna ülni a sráccokkal a Kárpátbába sörözni és ünnepelni. De hát most már mit csináljak? Nem így történt! Valahogy nem maradt örömi örömi.

Meg aztán ki tudja?

Lehet, hogy éppen akkor dőlt el végleg valami. És éppen ott, a nagy elhatározások terén, a Marcányi téri focipályán, a csillag bemutató utáni meglöptetésig. Lehet, hogy az addig ismeretlen, furcsa féjldalom, félelem, szorongás kezdett a testem felé, szakállak, karkodok és hurokzók felé, a színház birodalmába, amit azóta — s azt hiszem, most már végérvényesen — a szívembe zártam.

Étrettségi előtt egy délután a Színművészeti Főiskola Vas utcai épülete előtt tábiláboltam, mikor találkoztam Várkonyi Zoltánnal. (Egyszer, még kezdő gimnazista koromban, átviharzott egy színrizs fesztiválon, ahol a mi önképzőköriünk is versenyzett, valami díszidőszarabballal, amelynek címére is tartalmára sem emlékszem.)

Most, ahogy az üvegportól előtt ácsorogtam, belém botlott Várkonyi. Szó szerint, mert jellegzetesen, menekülő járásával, futólépésben érkezett, és én az útjába kerültem. Rám nézett, mint aki ismer valahonnan, és rám reccsent, hogy mit csináljak ott.

— Rendező szeretnék lenni! — motyogtam.

— Honnan a nyavalyából tudja maga, hogy

Hamlet. Piros Ildikóval

mi az a rendező! Vigye fel a papírjait, és próbálkozzon színész szakon. Próbálkoztam! Főiskolai hallgató lettem a színész szakon, Várkonyi tanítványa. És ettől a perctől kezdve hamisítatlan színészeletet kezdtem. A főiskolán ismerkedtem az étellel, a színészmesterséggel, a szerelemmel, a családdal, az irigységgel. Itt éreztem először azt a különleges boldogságot, hogy megtaláltam a kulcsot egy szerephez vagy szerep-törtekhez. Itt találkoztam Shakespeare-rel. Csehovval, Madáchsal, Katonával, Bródyval, itt közeledtem Beckett, Brecht, Albee, Sartre, Dürrenmatt, Williams egzotikus világához, itt csodálkoztam rá a színészi féltékenységre, itt legyintett meg először a bukás szele, és itt kaptam az első igazi, szakmai, mellidagasztó vastapsot is. És itt hasított belém egy-egy figura, fölborogtatva addigi rendemet: a dzsentri ifjú Nagy a pokolra készülő Macbeth, a vagány bölcs Petruccio, az ártésző Orfeusz, a koravén Higgins (akivel a minap ismét találkoztam a Madách színpadán, csakúgy, mint az ábrándozó, kiábrándult Versényinél).

A világot déiben a menzán, este az Erzsike presszóban, a kályha mellett vagy a Bátyu étterem bokszaiban váltottuk meg, minden este szimpla fekete és hús nélküli körítés mellett. Tizenöt évvel ezelőtt még így is lehetett. A nagyobb világmegváltás, a színház megváltása a Vas utcai kollégium valamelyik szobájában történt, vodka és tea kíséretében. Mindig forrongtunk, mindig vitakoztunk. Végül a sors megint elém hozta a Bánk bánt. Ezzel a szereppel diplomáztam, ezzel bücsüriztam a főiskolától, és most is örömmel és botorkeséggel látom vizsgálódásunk képt a rektori hivatalban, ahová már tanári gondokkal járkok, s ahol hangos „jó napot, tanár úrral” figyelemzetnek a hallgatók, nehogy véletlenül diáknak érezem magam.

Remekeküvek, gyönyörű szerepek, nagyszerű társak vártak a Madách Színházban. Itt élte az öta. Tizenöt év alatt sok minden történt. Hány életet éltem át, hány barátot kaptam, hányat vesztem el!

Kisebbségi fiattal és feleségemmel, Piros Ildikóval

A lmaimat messze fölülmúlta a valóság, ez a tizenöt év. Ha egyáltalán valóságnak lehet tekinteni, ahogy elhittem és elhittetek, hogy én vagyok a valóság fölött suhanó II. Lajos király vagy a spanyol Ferdinánd, Jágó zászlós és Bodnárné béres fia, Don Armado, a hőbortos lóvá tett lovag, az álmodozó, hazudozó költő: Peer Gynt, Higgins professzor és az Ejelli menedékhely Tolvajja, a konok-szabad Szervét Mihály, a tételődő Trepljov meg a többi sok-sok szerep, és én vagyok Hamlet, a színészek óhajtott-retteggett dán királytija

Helsingör városában. Minden este más-más alakban beszélhetek a szerelemről, barátságáról, csalódásról, szóval az emberről. Végül eljutok ajándékba kapott életetek, és ami a legszebb a színészetben, amiért érdemes néha szenvedni is, hogy azoknak, akik a nézőtérben ülnek, és kapni akarnak, néha talán segíteni is tudok, azok valamt.

Sok mindennek álmodtam magam gyermekkoromban, színészek nem. Mégis talán az életmet, a hivatásomat álmodtam meg!